

XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISH VA ULARNI SAMARALI BOSHQARISH TAJRIBASI

Komilov Muhibbulloh Xasanjon o'g'li

Qo'qon Universiteti talabasi

[*komilovmuhibbulloh521@gmail.com*](mailto:komilovmuhibbulloh521@gmail.com)

Annotatsiya. Ushbu maqolada xorijiy investitsiyalarni jalb etish va ularni samarali boshqarishning zamonaviy tajribalari, xorijiy davlatlar amaliyoti hamda ularning milliy iqtisodiyot rivojidagi o'rni keng yoritilgan. Mamlakatga chet el kapitalining kirib kelishini rag'batlantiruvchi omillar, investitsion muhitni yaxshilash mexanizmlari, soliq va bojxona imtiyozlari, huquqiy kafolatlar tizimi tahlil qilingan. Shuningdek, investitsiya loyihalarini monitoring qilish, korporativ boshqaruv standartlarini qo'llash, davlat-xususiy sheriklik (DXSh) modeli va innovatsion yondashuvlarning ahamiyati o'rganilgan. Xalqaro tajriba asosida O'zbekiston uchun samarali bo'lishi mumkin bo'lgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Maqola xorijiy investitsiyalarni boshqarish bo'yicha ilmiy-amaliy yondashuvlarni rivojlantirishga ko'maklashadi hamda investitsion siyosatni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Xorijiy investitsiyalar, investitsion muhit, boshqaruv, davlat-xususiy sheriklik, innovatsiyalar, huquqiy kafolatlar, monitoring, iqtisodiy rivojlanish.

Kirish.

Bugungi globallashuv jarayonida mamlakatlar iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash, ishlab chiqarish salohiyatini kengaytirish va xalqaro raqobatbardoshlikni oshirish maqsadida xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga alohida e'tibor qaratmoqda. Chet el investitsiyalari iqtisodiyotning modernizatsiyalashuviga, ilg'or texnologiyalar hamda menejment tajribasining kirib kelishiga, yangi ish o'rinlarining yaratishiga va eksport hajmining oshishiga xizmat qiladi. Shu bois, investitsion muhitni yaxshilash, investorlarga keng imtiyoz va kafolatlar yaratish, ularning manfaatlarini himoya qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xalqaro tajribadan ma'lumki, xorijiy investitsiyalarni jalb etish faqat moliyaviy ko'rsatkichlarga emas, balki huquqiy barqarorlik, soliq yengilliklari, transport-logistika infratuzilmasi, shuningdek, davlat-xususiy sheriklik tizimini rivojlantirishga ham bog'liqdir. Investitsiyalarni samarali boshqarish esa ularning iqtisodiyotga real foyda keltirishini ta'minlaydi, loyihalarning monitoringi va nazorati, korporativ boshqaruv standartlarini qo'llash, innovatsion yechimlarni joriy etish orqali amalga oshiriladi. Mazkur maqolada xorijiy investitsiyalarni jalb etishning zamonaviy mexanizmlari, rivojlangan davlatlar tajribasi hamda ularni samarali boshqarishning amaliy usullari tahlil qilinadi.

Shuningdek, O'zbekiston sharoitida investitsion siyosatni yanada takomillashtirishga qaratilgan takliflar ham ishlab chiqiladi.

Xorijiy investitsiyalarni jalb etish va ularni samarali boshqarish masalalari bo'yicha xalqaro iqtisodiy adabiyotlarda keng miqyosda ilmiy izlanishlar olib borilgan. Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVJ) hamda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Savdo va rivojlanish konferensiyasi (UNCTAD) tomonidan chop etilgan hisobotlarda investitsion muhitning shakllanishi, investorlarning huquqiy kafolatlari, davlat siyosati va makroiqtisodiy barqarorlikning xorijiy sarmoyaga ta'siri atroflicha yoritilgan. Xususan, UNCTAD'ning yillik "World Investment Report" nashrida global investitsiyalar oqimi, raqobat ustunliklari hamda mintaqaviy investitsiya tendensiyalari tahlil qilinadi.

M. Porter, J. Dunning, P. Krugman kabi iqtisodchilar xorijiy investitsiyalarning raqobatbardoshlikni oshirishdagi o'rnini o'rgangan. Ularning tadqiqotlarida davlat siyosatining investitsion jarayonlarga ta'siri, chet el kapitalining mamlakat iqtisodiy tuzilmasini diversifikatsiya qilishdagi ahamiyati qayd etilgan. J. Dunningning "eklektik paradigmasi" xorijiy investitsiyalarni jalb etishga ta'sir etuvchi omillarni tizimli ravishda tahlil qilish imkonini beradi.

Yevropa Ittifoqi va Osiyo mamlakatlari tajribasiga doir ilmiy manbalarda investitsiyalarni boshqarishning institutsional asoslari, davlat-xususiy sheriklik modeli, soliq yengilliklari, elektron litsenziyalash tizimlari hamda investorlar uchun "yagona darcha" tamoyilining afzalliklari ko'rsatib o'tilgan. Avstraliya, Singapur, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi davlatlar tajribasi investitsion siyosatning innovatsion boshqaruvga asoslanishi kerakligini tasdiqlaydi.

O'zbekiston hududlari bo'yicha xorijiy investitsiyalar hajmi (mln. AQSh dollari)

1-Jadval

Hududlar	2020	2021	2022	2023	2024	Jami
Toshkent shahri	820	900	1050	1200	1300	5270
Toshkent viloyati	450	510	580	650	700	2890
Samarqand	300	350	410	480	520	2060
Buxoro	270	320	370	430	480	1870
Farg'ona	210	260	310	360	400	1540
Namangan	190	230	260	300	340	1320
Andijon	200	240	290	330	370	1430
Navoiy	500	550	620	700	780	3150
Qashqadaryo	220	250	290	340	380	1480
Surxondaryo	150	180	200	230	260	1020
Xorazm	170	200	230	260	300	1160
Jizzax	140	170	200	230	260	1000
Sirdaryo	130	150	170	200	230	880
Qoraqalpog'iston	250	290	330	370	410	1650

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, O'zbekiston hududlari bo'yicha xorijiy investitsiyalar hajmi yildan-yilga o'sib bormoqda. 2020–2024-yillar oralig'ida eng yuqori investitsiya oqimi Toshkent shahri, Toshkent viloyati hamda Navoiy viloyatiga to'g'ri kelgani kuzatiladi. Bu hududlarda sanoat ishlab chiqarishi, transport-logistika infratuzilmasi, xorijiy kompaniyalar uchun qulay ishbilarmonlik muhiti shakllanganligi bilan izohlanadi. Toshkent shahrida investitsiyalar 2020-yildagi 820 mln. dollardan 2024-yilda 1300 mln. dollarga ko'tarilib, jami 5270 mln. dollarga yetgani bu hududning iqtisodiy salohiyati yuqori ekanini ko'rsatadi. Navoiy viloyati ham jami 3150 mln. dollarlik investitsiya jalb etib, respublika kesimida yetakchi o'rinlardan birini egallagan. Ushbu viloyatda konchilik, kimyo sanoati hamda erkin iqtisodiy zonaning faoliyati samaradorlikni oshirgan. Samarqand, Buxoro, Farg'ona, Andijon va Namangan viloyatlarida ham investitsiyalar barqaror o'sish tendensiyasiga ega. Turizm salohiyati, qishloq xo'jaligi va nich sohalardagi loyihalar chet el sarmoyadorlarini jalb qilmoqda. Sirdaryo, Jizzax va Surxondaryo viloyatlarida investitsiya ko'rsatkichlari nisbatan past bo'lib, bu hududlarda infratuzilma loyihalarini kengaytirish va investorlar uchun qo'shimcha rag'batlar yaratish zarurligini ko'rsatadi. Xorazm va Qashqadaryo viloyatlarida o'sish kuzatilayotgan bo'lsa-da, potensial salohiyat to'liq ishga solinmagan. Qoraqalpog'iston Respublikasida investitsiyalar jami 1650 mln. dollarga yetgan bo'lib, oxirgi yillarda u yerda sanoat klasterlari va yirik infratuzilma loyihalari rivojlantirilayotganini ko'rsatadi. Umuman olganda, jadvaldagi raqamlar respublika bo'yicha investitsiyalar dinamik o'sishda ekanligini, investitsion siyosat samaradorligini hamda hududlarda ishbilarmonlik muhitining yaxshilanib borayotganini yaqqol tasdiqlaydi. Biroq past investitsiyaga ega hududlar uchun qo'shimcha imtiyozlar, arzon kreditlash mexanizmlari va innovatsion loyihalar portfelini kengaytirish tavsiya etiladi.

Xulosa. Xorijiy investitsiyalarni jalb etish O'zbekiston iqtisodiyotining innovatsion rivojlanishida, yangi ish o'rinlarining yaratilishida, eksport salohiyatining ortishida va xalqaro raqobatbardoshlikni kuchaytirishda muhim strategik ahamiyatga ega. Mavzu bo'yicha olib borilgan tahlillar investitsion siyosatni yanada takomillashtirish, hududlar bo'yicha teng rivojlanishni ta'minlash va iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish bo'yicha muhim takliflar ishlab chiqishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining xorijiy investitsiyalarni jalb etish bo'yicha farmon va qarorlari. T.: 2020–2024.
2. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi rasmiy hisobotlari. — Toshkent, 2022–2024.
3. UNCTAD. World Investment Report. New York, United Nations, 2021–2024.

4. The World Bank. Global Investment Competitiveness Report. Washington D.C., 2020–2023.
5. International Monetary Fund (IMF). Foreign Direct Investment Analysis. Washington D.C., 2020–2024.
6. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. London: Macmillan, 1998.
7. Dunning J. H. International Production and the Multinational Enterprise. London: Allen & Unwin, 1993.
8. Krugman P. Geography and Trade. MIT Press, 1991.
9. Avazov A.A. Investitsiyalar iqtisodiyoti. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2021.
10. Jo'rayev T.T. Investitsiya siyosati va islohotlar. Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
11. Qodirov M.B. O'zbekistonning investitsion muhitini rivojlantirish masalalari. Toshkent: Iqtisodiyot universiteti, 2020.
12. OECD. Investment Policy Reviews. — Paris, 2021–2024.
13. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari. Toshkent, 2020–2024.
14. Davlat-xususiy sheriklik to'g'risidagi qonun. O'zbekiston Respublikasi, 2019.